

Elisabeth Bruyneel, *Dagboek achter tralies. De evolutie van het Belgische gevangenisregime tussen 1944 en 1950*, Merksplas, Gevangenis­museum, 2006, 192 pp., ill., ISBN 90-810-866-18 | De titel van het boek is enigszins misleidend. De studie gebaseerd op reeds verschenen publicaties en eigen bron­nenonderzoek gaat in de eerste plaats over de veranderingen in het gevangenisregime in België. Deze veranderingen – kortweg geformuleerd de humanisering van het strafregime – waren ten dele al vóór 1940 in ontwikkeling, maar kwamen door de grote toeloop van gedetineerden in de jaren 1944-1945 in een stroomversnelling. Deze toeloop ontstond door de zeer omvangrijke arrestaties van mannen en vrouwen die van collaboratie met de Duitse bezetter beschuldigd werden.

Op zakelijke wijze schetst de auteur hoe het gevangenisregime werkte en hoe de verantwoordelijke autoriteiten gepoogd hebben om aan wantoestanden een einde te maken. Dat was niet eenvoudig. Het land was amper bevrijd, de verbindingen en transportmogelijkheden waren beperkt. Er was gebrekaan voedsel, brandstoffen, medicijnen, kleding, geschoold gevangenis­personeel en onderdak voor de vele gedetineerden. Het ontbreken van deze essentiële zaken leidde tot zeer onhygiënische toestanden, ziekten, honger, koude en overvolle cellen en barakken.

Dan de rol van de dagboeken. De auteur maakt ruim gebruik van autobiografisch materiaal dat de zogenoemde ‘zwarten’ hebben nagelaten. We zien hier bekende namen zoals, L. Swerts, Th. Brouns, R. Watthy, I. Laplasse, H.J. Deroen, J. Leuridan en anderen. Zij gebruikt deze impressies voorzover het de beschrijving van het gevangenisregime betreft. Deze toetsing geeft als het ware een menselijk gezicht aan de wijze waarop de administratieve voorschriften en regels in de praktijk werden toegepast en de gevangenis­autoriteiten verslag deden van hun daden. Het is tegelijk, voorzichtig toegepast, een

toetsing van de ervaringen van de gedetineerden en de maatregelen die de autoriteiten voorstonden. De discrepantie tussen beide is minder groot dan men zou verwachten.

Na de eerste golven van wegzending van personen dieten onrechte gearresteerd waren of die dankzij verzachting van de anticollaboratiewetgeving naar huis gezonden werden, bleef in de jaren 1946-1947 een groep van ongeveer 10000 gedetineerden over. De groep moest lange tijd in de gevangenis blijven en voor hen dienden zinvollere bezigheden dan louter ‘zitten’ gevonden te worden en dat mocht ook een strafaspect inhouden. Zo kwamen diverse programma’s voor tewerkstelling tot stand, waaronder werk in de mijnen. De auteur gaat vrij uitgebreid in op de situatie in de mijnen. Verder gaf het gevangeniswezen aandacht aan de reïntegratie in de samenleving. Hiervoor ontwikkelde men plannen tot politieke heropvoeding. Deze plannen zijn in feite mislukt. De ‘incivieken’ waren en bleven overtuigd van hun politieke gelijk en hielden vast aan hun overtuiging gestreden te hebben voor een rechtvaardige zaak en wel voor Vlaanderen. De mislukking van dit programma – overigens ook in Nederland bij de reïntegratie van de politieke delinquenten een weinig succesvolle zaak – zal mede veroorzaakt zijn doordat de oud-collaborateurs als groepen bij elkaar in hechtenis verbleven.

De procesvoering tegen de collaborateurs blijft buiten beschouwing. Wel wijst zij op ergerlijke misstanden die bij tijd en wijle bij de arrestaties optraden en op wantoestanden in sommige interneringscentra. Toch krijgt men uit deze studie de indruk dat het meer om incidenten ging dan om bewust uitgevoerde vergeldingsmaatregelen en dat tegen de wantoestanden wel degelijk opgetreden werd, zij het niet altijd à la minute.

[Pieter van Hees]